

Սուրբ Մարտինեայ՝ փայլեացէ
փայլեացէ նոր արեգակն :

Թնդանօթից ի բոմբին , և այլն :
Բազմադարեան ըզփափազ
լնն զօրութեանց հանցէ յանդ .
Վատթարագոյն քան զբւր մահ
նն նախատինք գերութեան :

Թնդանօթից ի բոմբին , և այլն :

Մարկոս Արեւիկոս դեռ նոր կայսր ե-
ղած առ Անտիգոնոս գրած քառորդը .

Մարկոս ջերմէն բռնուած , առ Ան-
տիգոնոս աքսորուած , իրեն առողջու-
թիւն՝ քեզի ալ ազատութիւն կը բաղ-
ձայ : Հռոմայու ձանձրացուցիչ տաքէն
փախչելու , ու երբայեցի լեզուով գիրք
մը որ Արեգ քաղաքէն ինծի բերին՝ կար
դայու համար եկայ հոս Սամնիացւոց
երկիրը : Որչափ ալ արտորացի ճամ-
բաս շուտ ընելու , այսու ամենայնիւ
ջերմն բռնեց ՚ի Սալոն ամսուն 25ին՝
թուղթդ առած օրս : Հռոմացւոց օրէնք-
ներուն գրքին մէջ կը յիշեմ որ աս
խօսքս կարդացեր եմ . Մէկը Համար-
ձակի խորհուրդ տալ ուրիշի առանց
օգնելու : Վասն զի խեղճութեան մէջ
եղողը՝ խօսքով միայն չմխիթարուիր ,
թէ որ իրեն ճարձմը չընես : Աս ալ կար
այն գրքին մէջ որ՝ խեղճը իր խեղճու-
թիւնը պատմելով աւելի կը մխիթա-
րուի , քան թէ ուրիշներէն մխիթա-
րանք լսելով :

Կը գրես որ աս տեղի դատաւորները
բռնաւոր են , ու անոր համար ժողո-
վուրդը խիստ կ'ատէ Հռոմայու ծերա-
կոյտը : Կը հաւտամ որ չարերն ալ ա-

ռիթ կու տան խստութիւն ընելու , մե-
նաւանդ աս կղզիին բնակիչները՝ ո-
րոնց համար հին առակը կ'ըսէ . Ամեն
կղզեցիք չար են , բայց սիկիլացիք ա-
մենէն չարագոյն : Չարերը այնչափ զօ-
րացեր են , ու անոր համար լաւերը այն-
պէս մէկդի քաշուեր են , որ եթէ ար-
դարութիւնը քիչ մը խստութիւն չընէ ,
չարերը կը տիրեն աշխարհքիս , ու լա-
ւերը կը համոնին : Բայց մեր դատաւոր-
ներուն խստութիւն ընելը՝ չէ թէ
Հռոմայեցի ըլլանէն է , այլ անգութ ու
անիրաւ ըլլալուն համար : Խեղքս չհա-
նիր . բուն դատաւորութիւնը դից ձեռ-
քը ըլլալով , որչափ ալ իրենց դէմ մե-
ղանչենք՝ կը գլխան վրանիս . իսկ մենք
որ դատաւորութիւնը իրենցմէ փոխ ա-
ռած ենք , յանցաւորներուն ըրածը մե-
զի դէմ չըլլալով ալ՝ կը պարծինք խըս-
տութիւն բանեցընելու , ու անգթու-
թեան անուն ունենալու : Մարդ չէ ա-
նիկայ՝ ով որ մոռնալով իր բնութիւնն
որ դիք գինքը հեզ ստեղծեր են , ինքը
թունաւոր օձի ու կատաղի գազանի
պէս կը վարուի :

Հռոմայու հիմնարկութեան երկոտա-
սաներորդ տարին Հռոմուլոս առջի թա-
գաւորը հրաման հանեց ամեն դի , վուս-
կացւոց , սամնիացւոց , ետրուրացւոց ,
կապուացւոց , ու ալբայեցւոց երկիրնե-
րը , որ ամեն աքսորուածները՝ հալա-
ծեալները՝ խեղճերը՝ Հռոմ քան , հոն
ընդունելութիւն ու օգնութիւն կը զբա-
նեն : Թէ որ յիշողութիւնս չսխալիր ,
մեր հին տարեգրութեանց մէջ կար-

1 Սուրբ Մարկոսն է՝ առան փոքր մերձ ՚ի Սօլ-
ֆերինո , ուր խալաքեք յաղթող հանգիստացան
ընդդէմ Աւստրիացւոց յամեն 1859 . մինչդեռ գաղ-
ղեացիք խորտակեցին իսպառ զՖրանսիոյ ՚ի Սօլ-
ֆերինո : Վասն որոյ ճակատամարտն այնքաւ տուր-
կոյն առ գաղղիացիս յանուն Սօլֆերինոյի , և առ
խալաքիս յանուն սուրբ Մարտինեայ :

դացեր եմ՝ որ՝ ան ատենը տասը տա-
րուան մէջ աւելի շատցան Հռոմայու-
բնակիչները, քան թէ Բաբելոնի ու
Հարքեզոնի բնակիչքը հարկը տարուան
մէջ։ Փառաւորեալ քաղաք, որ ասանկ
գլխութեան ու ողորմութեան վրայ հի-
մնեցաւ։ Հին տարեգրութեանց մէջ
շատ թղթեր գտայ արեւելքի գաւառնե-
րէն մեզի գրուած, որ ասանկ կը սկը-
սին։ Մէք թագաւորքս Պարթեւաց առ
ծերակոյտն Հռոմայ, առ բարեբախտ
ժողովուրդս իտալիոյ, և առ ամենե-
սին, որք են ընդ ձեռամբ խնամող
և բարեգութ Հռոմայեցւոց, ողջոյն և
խաղաղութիւն։ Տես ինչ փառաւոր ա-
նուններ են ասոնք, որ նախնի հռոմա-
յեցիք ունէին. տես ինչ բարի օրինակ
թողուցին ետեւէն գալու կայսերաց՝
որ գութ ու խնամք ունենան ժողովըր-
դոց վրայ։ Ստոյգ գիտցիր որ ասանկ
գատաւորները՝ որոնք մոռնալով հռո-
մէական գութը՝ բարբարոսութիւն կ'ը-
նեն, Հռոմայու հարազատ զակընները
չեն։

Երեսունըութը տարուան էի, ձմեռ
մը եփպրոս անցուցի. հոն լսեցի որ Ար-
կադէա լեռան վրայ թագաւորի մը գե-
րեզման կայ եղբը չորս սեան վրայ կայ-
նած՝ խիստ ողորմած ըլլալուն համար
չինքն են իրեն, ու չորս դին ալ յոյն
լեզուով արձանագրութիւն գրեր են։
Գնացի տեսնելու ու կարդացի, աս էր
գրածը. ինչ որ քաղցրութեամբ կըր-
նայի ընել, չրբի խստութեամբ. ինչ որ
խաղաղութեամբ կրնայի ընել, չրբի
պատերազմաւ. ու որ կրնայի աղաչա-
նք համոզել, չվախցուցի սպառնա-
լեք. որուն որ առանձին ճար կրնայի
ընել, ուրիշներուն առջին չյանդիմա-
նեցի. ու որ կրնայի խրատով ուղղել,
ծեծել չտուի. մէկը չպատժեցի, որուն
առաջուց իրեք չորս անգամ ներած չը-
լայի. կը ցաւիմ պատժածներու վրայ,
կ'ուրախանամ որոնց որ ներեցի։ Ի՞նչ
կ'ըսես աս արձանագրութեանը. ինչ
փառք ունեցած պիտոր ըլլայ ողջու-
թեան ատեն, որուն յիշատակը ասանկ
անմահացեր է։ Դիք օգնեն ինծի որ ի-

րեն պէս բարեք ընեմ, չարեք ընելէն
հեռու կենամ. չեմ նախանձիր ոչ Պոմ-
պէտսի, ոչ Յուլիոս կայսեր, և ոչ Սկի-
պիոնի, իրենց առած երկիրներուն, ի-
րենց յաղթանակին համար, որչափ
աս թագաւորին գերեզմանին կը նա-
խանձիմ։ Չեմ ըսեր որ չարագործները
պէտք չէ պատժել, վասն զի չարագոր-
ծին աչք գոցողը աւելի չարագործ է.
բայց դատաւորը կարեկցութեք պէտք է
պատժէ, չէ թէ վրէժխնդրութեամբ։
Ո՛րչափ գաւառներ կ'որոսինք ասանկ
գատաւորներով, որոնք կարծելով որ
սաստիկ խստութեամբ կրնան զսպել
գէշերը՝ աղէկները խրտեցուցին։ Տեղ
մը գատաւոր խրկելու ատեն՝ պէտք է
յիշեցնել իրեն ինչ որ Օգոստոս կայս-
րը Ափրիկէի կուսակալը խրկելու ատեն
ըսաւ. Զքեզ չեմ խրկեր որ զահիճ ըլ-
լաս յանցաւորներուն, այլ որպէս զի
մէկ ձեռքովդ անմեղներուն պաշտպան
ըլլաս, մէկաւովդ յանցանքի մէջ կ'ընդ-
նորուն օգնես որ ոտք ելլեն։ Կը խըր-
կեմ քքեզ՝ որ որբերուն սնուցիչ ըլլաս,
այրիներուն փաստաբան, վիրաւորնե-
րուն սպեղանի, կուրերուն գաւազան,
ամենուն հայր։ Թշնամիներս համոզես,
բարեկամներս մեծարես, անանկ ընես
որ գլխութիւնս լսելով՝ իմիներս հա-
ւատարիմ մնան, ուրիշներն ալ ուղեն
գալ ձեռքիս տակը ըլլալ։ Երանի թէ
աս խօսքերս մեր գատաւորներուն սրը-
տին մէջը գրած ըլլային։

Երբոր Պոմպէտոս Հրէաստանը առաւ,
ու Վալերիոս Գրակքոսը հոն կուսակալ
եղաւ, ժամանակագրութեան մէջ կար-
դացեր եմ որ եբրայեցի մը եկեր է բո-
ղոքելու ծերակուտին՝ բոլոր իր ազգին
կողմանէ՝ իրենց դէմ եղած անիրաւու-
թիւններուն համար, ու ասանկ ըսեր
է. Չեր բախտը յաջողելով, ու մեր Աս-
տուածը զմեզ երեսէ ձգելով, Երուսա-
ղէմ՝ բոլոր Ասիոյ թագուհին ու Եբրա-
յեցւոց մայրը՝ ծառայ եղաւ Հռոմայ։
Իրաւ՝ Պոմպէտոսի քաջութիւնն ու զօ-
րութիւնը եղաւ զմեզ նուաճողը, բայց
Աստուծոյ բարկութիւնը ու մեր մեղ-
քերը եղան պատճառը մեր պատժուե-

լուն: կը ցաւիմ որ չէք փորձած ու չէք
գիտեր ըսելիքս. մեր Աստուածը անանկ
ողորմած ու բարեգութ է որ, յիսուն
հազար մեղաւորաց մէջ տասը արդար
որ դատուէր՝ աս պատիժը վրանիս չէր
խրկէր: Եգիպտացիք աղէկ փորձեցին որ
մեր մի միայն Աստուածը որչափ աւելի
զօրաւոր էր քան զամեն ձեր աստուած-
ները: Երբոր մենք մեղաւոր եղանք, ան
ատենը տիրեցիք դուք մեզի: որչափ որ
մենք աւելի անիրաւ եղանք, դուք այն-
չափ աւելի զօրացաք. ու քանի որ մեր
Աստուծոյն բարկութիւնը տւէ, ձեր զօ-
րութիւնն ալ տւէ պիտոր մեր վրայ: Աս
բանիս վրայ ես ուրիշ կերպ կը մտա-
ծեմ, դուք ուրիշ. ոչ ես իմ Աստուածս
պաշտելէն ետ կը կենամ, և ոչ դուք ձեր
աստուածներուն բազմութիւնը պաշ-
տելէն. անոր համար աս խօսքերս մէկ-
դի դնելով, դեպպանութեանս պատճա-
ռը ըսեմ: Գիտէք որ այսչափ ատենէ 'ի
վեր ինչպէս խաղաղութեամբ եղած է
Հոռոմ Հրէաստանի հետ, ու Հրէաս-
տան Հոռոմայու հետ. մենք ձեզի հնա-
զանդ եղած ենք, դուք ալ մեզի իրա-
ւացի բանի մը համար չէ չէք ըսած:
ինչպէս որ խաղաղութենէ աւելի բաղ-
ձալի բան մը չկար, ասանկ ալ պատե-
րագմէն ատելի բան չկայ. ուրեմն մեկ-
դի ընենք զանոնք՝ որ ձեր կամքը վտան-
գի մէջ կը դնեն պատերազմ ընելու,
ու զմեզ ալ իրենց չարութեամբ կը
գրգռեն ապստամբելու: Խաղաղութեան
անշարժ խաբիսին է՝ խռովարարները
վերցընել մէջ տեղաց: Ասիկայ ըսելուս
պատճառը ան է որ, երբոր մեր թագա-
ւորին անդրանիկը իր անօրէնութեանը
համար Եդոմ քաղքէն պստրեցիք, ա-
նոր տեղը խրկեցիք մեզի Կամպանիոսը,
Մարկոսը, Ռուբիոսը, ու Վալերիոս
Գրակքոսը. որոնք մեզի համար չորս
ժանտախտ եղան, անանկ որ անոնց
մէկն ալ հերիք էր բոլոր Հոռոմայեցւոց
կայսերութեան գաւառները թունաւո-
րել, թող թէ մեր խեղճ Պաղեստինը:
Ասկէց մեծ ինչ ժանտախտ կրնայ ըլ-
լալ որ, ձեր խրկած դատաւորները գէ-
շերուն չարութեանը արգելք դնելու տե-

ղը՝ իրենք նոր չարութիւններ կը հնա-
րեն: Ասկէց ծանր ինչ նախատինք կըր-
նայ ըլլալ Հոռոմայու որ՝ իրենք միշտ
թիւնները պատժելու ու առաքինու-
թեան օրինակ ըլլալու տեղը, ամեն մի
լուծիւններով լեցուած՝ չարութեան ա-
ռաջնորդ կ'ըլլան կոր: Միշտ թիւններն
որ Հրէաստանի երիտասարդացը կը սոր-
վեցընեն, ոչ մեր հայրերէն լսեր ենք.
և ոչ գրքի մէջ կարդացեր ենք:

Ո՛վ Հոռոմայեցիք, առաջուց Հոռոմ
Հրէաստանի խրատ կու տար, ներեցէք
որ հիմայ Հրէաստան զՀոռոմ խրատէ:
Աշխարհակալ թագաւորներ քաջ զօ-
րավարներու ձեռքով՝ շատ արիւն ընե-
լով՝ քաղաքներ ու գաւառներ կը նուա-
ծեն. բայց զանոնք պահելու համար բա-
րի կուսակալ մը կը դնեն, որ առանց
արիւն ընելու՝ բնակչաց սիրտը շահի:
իշխան մը որ սիրտ կը վաստակի, ստակ
վաստակօղէն սիրելի է. ով որ ստակ
վաստակելու համար՝ ուրիշներուն սիր-
տը կը կորսընցընէ, ժանտախտ սեպե-
լու է զինքը: Ինչո՞ւ է որ արդար բանե-
րու մէջ ալ չհնազանդիր ժողովուրդը
ձեր դրած կառավարներուն. վասն զի
առաջուց անիրաւ բաներ հրամայած
են. անիրաւ հրամանը մարդուս սիրտը
կը խստացընէ: Անանկ խեղճ ենք որ
աղէկ հրամաններու ալ՝ գէշ կը հնա-
զանդինք, հապա գէշ հրամաններու
ինչպէս կրնանք աղէկ հնազանդիլ. հաւ-
տացէք ինծի որ կառավարներուն անըզ-
գամութենէն է որ հպատակները գլխէ
կ'ելլան: Մեզի երբայեցւոցս Աստուած
հրամայած է որ՝ դատաւոր մը երբոր
արդար դատաստան ընել չգիտեր, եր-
բոր ազահութեամբ կաշառ ընդունե-
լով՝ կամ աւհնածութեան համար՝ անի-
րաւ դատաստան կը կտրէ, անունն ալ՝
ունեցածն ալ կորսընցընէ ու ծանր
պատիժ ընդունի: Որովհետեւ ուրիշ բա-
ներ ալ առանձին ունիմ ըսելու, կարճ
ընեմ հրապարակաւ խօսելս, ու ետքի
խօսքս ըսեմ. թէ որ կ'ուզէք առած եր-
կիրնիդ պահել՝ որուն համար այնչափ
վտանգ ու աշխատանք քաշեցիք, ար-
դարութեամբ դատեցէք զմեզ, մենք ալ

յօժարութեամբ ձեզի կը հնազանդինք . հռոմայեցիի պէս հրամանեցէք մեզի, որ մենք ալ երբայեցիի պէս հնազանդինք ձեզի, Մեզի գթած կուսակալ մը տուէք, չափազանց խստութիւն մի ընէք մեզի, որ մենք ալ հլու ըլլանք ձեզի : Գաղցրութեամբ՝ սէր կը գտնաք մեզմէ, ինչպէս հայր մը իր զաւակէն . իսկ խստութեամբ կեղծաւորութիւն, ինչպէս տէր մը իր ծառայէն :

Ասանկ խօսեր է երբայեցին, ու այնչափ զարմացուցեր է ծերակոյտն որ՝ մէկէն աս երկու որոշմունքը ըրեր են : Նախ ամեն ըսածները գրել ու պահել ան գիրքերուն մէջը, ուր որ օտար ազգաց դեսպաններուն իրաւացի ըսածները կը գրէին : Երկրորդ՝ վաւերիտա Գրակքոսը իր պաշտօնէն ձգել, ու անոր տեղը Լուգդոնացի Պիլատոսը խրկել : Հիմայ ինչ կ'ըսես աս Հրէին խօսքերուն վրայ, ով Անտիգոնոս . ուսկից առաջ կու գայ մեր այսչափ անունկոտրութիւնը . թէ որ դուն չես գիտեր, ես ըսեմ քեզի : Վասն զի փառասէր մարդիկ թագաւորը կը խաբեն, ան ալ թոյլ կը կենայ կը խաբուի . անոնք ազահուլութեամբ՝ ինքը անգիտութեամբ՝ առաջ կը քաշեն որոնք որ ետ ձգուելու արժանի են, կու տան որոնցմէ որ առնելու է, կը պատուեն որոնք որ անարգելու է . մէկ խօսքով՝ չէ թէ պաշտօնները կը հօգան, այլ պաշտօնատէրները, իսկ պաշտօնի հասնողները տեսնելով որ իրենց կարողութենէն վեր բանի հասան, կը սկսին իշխանութիւն բանեցընել ու ահարկու ըլլալ . իրենց կարողութեանը պակսութիւնը նենգութեամբ ու չարութեամբ կը լեցընեն, հարստանալէն ուրիշ բան չեն նայիր . իսկ երբոր բաներնին անյաշող կ'երթայ ու վտանգի մէջ կ'իյնան, իրենց անիրաւութեան ճարը՝ ծանրագոյն անիրաւութեամբ կը ջանան ընել . հասարակաց խաղաղութիւնը կը խռովեն իրենց օգտին համար, ու նախատինք կ'ըլլան անոնց՝ որոնք որ անարժաններուն ատ պաշտօնը տուին : Մեծ է իրենց յանցանքը, բայց աւելի մեծ անոնցն որ իրենց պաշտօն կու տան :

Միտքդ պահէ աս ետքի գրեյուքս ալ, ով Անտիգոնոս . հռոմայու հիմնարկութեան 642 տարին շատ պատերազմներ ունեցաւ Հռովմ, ամեն դի զօրավարներ խրկեց, Մարիոս բռնչին ալ Յուգուրթի նուաճուցուց թագաւորին դէմ, որուն օգնական էր Բաքոս Մաւրիտանացուց թագաւորը : Մարիոս յաղթեց ասոնց, ու երկուքն ալ բռնեց կապեց յղթաներով, ու յաղթանակին օրը՝ իր կառքին առջևէն տանել տուաւ : Հետեալ օրը Յուգուրթը ծերակուտին հրամանովը բանտին մէջ գլխատեցաւ . բայց Բաքոսի շնորհք եղաւ որ մահուրէնէ խալըսի : Վասն զի սովորութիւն էր մահապարտները չըսպաննած՝ հին տարեգրութեանց մէջ փնտուել որ անոնց պապերէն մարդ եղած է որ մեծ արդիւնք մը ըրած ըլլայ տէրութեան . թէ որ գտնուէր, անոր արդեանցը համար մահապարտը կ'ազատէին մահուրէնէ : Գտան որ Բաքոսին պապը Հռոմ եկեր ու ծերակուտին առջին զարմանալի աւտենաբանութիւն մը ըրեր էր, անոր համար զինքը արձրկեցին : Ըրած ատենաբանութեանը մէջ աս խելացի խօսքերը կային ոտանաւոր . « Վայ ան թագաւորութեան, ուր լաւերն ու գէշերը չեն ճանչցուիր : Վայ ան թագաւորութեան, ուր լաւերը կը վախեն ու գէշերը կը համարձակին : Վայ ան թագաւորութեանը, ուր խաղաղարարները կանարգուին, ու խռովարարները պատիւ կը գտնեն : Վայ ան թագաւորութեան, ուր ան մոլութիւններն ու չարութիւնները՝ որ ուրիշ տեղ ծածուկ ալ գործելու չեն համարձակիր՝ հոն յայտնի կը գործուին : Վայ ան թագաւորութեանը, ուր ամենքը ինչ որ կրնան կը խօսին, ինչ որ կրնան մտածել կը մտածեն : Անանկ տեղ չըլլայ որ կենաս, վասն զի յանկարծ կամ դիւր կը կործանեն, կամ անօրէն թշնամիներ կու գան կը տիրեն » :

Հիմայ ինչ կը մտածես, ով Անտիգոնոս, դից առջին երդում կ'ընեմ որ կիրքս կ'եղլէ երբոր կը մտածեմ որ ասանկ մարդուն թող յաղթական կա :

ուայց առջևէն քշեցին։ Աս թուղթը դա-
տաւորներուն առջին առանձին կարգա-
թէ որ օգուտ մը չընէ ու կերպերնին
չփոխեն, ձն ատենը յայտնի գիրենք
պատժելու իրաւունք կ'ունենամ։ Դակ
քու պըստրանացդ համար առաջուց խոս-
տացեր եմ քեզի պաշտպան ըլլալ խոր-
հըրդարանին մէջ, որ դուն կղզիէդ խա-
լըսիս, ես ալ խոստմունքէս. ուստի ըս-
տոյդ եղիր որ խօսքս կը կատարեմ։ Պա-
նուկիոս քարտուղարիս գրեցի որ քեզի
երկու հազար արծաթ դահեկան տայ,
կարօտութիւններդ հոգաս։ Թուղթս ալ
ասկէց կը խրկեմ քեզի, որ տրտում
սրտիդ մխիթարութիւն ըլլայ։ Ամեն
ձախորդութիւն ու չարիք հեռու ըլլան
ինծմէ։ Փաւստինա բարև կ'ընէ Ռու-
փինա կնոյդ, աս անորն է, ատ ասորը,
ես ալ քուկդ։

Նորիմ առ Մերկեռիոս սաւմեիացի
գրած թուղթը։

Միրելի բարեկամիս Մերկեռիոսին,
երբեմն իմ ընկերակցիս։— Լրտեսներէդ
մէկը սպասաւորներուս մէկուն հանդի-
պեր է 'ի կապուա, քուկինդ՝ քու թուղ-
թըդ ինծի բերելու, իմինս՝ իմ բաղձանքս
քեզի տանելու ատենը։ Աղէկ դիտելու
որ ըլլաս, կը տեսնես որ սիրտս այնչափ
հոգեբով ու մտմտութիւն լեցուն է՝ որ
չափ դանդաղանքով լեցուն է քու թուղ-
թըդ. իմ ջերմանս մխիթարութեան հա-
մար գլեր ես, ողջ եղիր։ Անանկ յար-
մար ատեն հասաւ թուղթդ որ՝ ջերմ
երակներէս կտրիլ ու սրտիս ուրախա-
բար խօսքերդ մէկ եղան։ Քանի որ
թուղթդ ձեռքս է, ոչ ջերմս կը դառ-
նայ, ոչ մխիթարանքս կը պակսի։ Բայց
նայէ մարդուս թշուառութիւնը. եր-
կիրներ կը նուաճեմ, ուրիշներուն թա-
գաւորութեանը կը տիրեմ, բայց մէկ
ջերմս չեմ կրնար դադրեցնել։

Շատոնց գիտես որ իրար կը սիրենք.
ան օրը որ վրաս վստահացար, իմ վրա
տահովութիւնս ալ քեզի պարտական ե-
ղաւ. անանկ որ քու չարիքդ իմս եղաւ

իմ բարիքս քուկդ։ Վասն զի ինչպէս
որ Պղատոն կ'ըսէ, հոն է ճշմարիտ բա-
րեկամութիւն՝ ուր երկու այլ և այլ մար-
միններու սիրտը մէկ է. ու այն բարե-
կամութիւնը երեսանց է, ուր երկու
մարմիններու հեռաւորութեանը համե-
մատ՝ սրտերնին ալ իրարմէ հեռու է։
Ուրեմն ես միւս դու ըլլալով՝ դուն հոս
ես, դու ալ միւս ես ըլլալովդ՝ ես քովդ
եմ. անանկ որ իմ հեռաւորութիւնս
քու ներկայութեանդ հետ, ու քու ներ-
կայութիւնդ իմ հեռաւորութեանս հետ
մէկտեղ են. ծերակուտէն ալ շատերը
իմացած են որ երկուքնիս սիրով մէկէն
աւելի չենք։

Թուղթդ բերողէն իմացայ ըրած կո-
րուստդ, ու թղթիդ մէջ ըրած դան-
դաւանքներդ պատճառը ան է եղեր որ
նաւերէդ մէկը ընկղմեր է, ու նաւա-
վառները իրենց կեանքը ապրեցընելու
համար՝ նաւուն մէջ եղած կապարները
ծով թափեր են։ Նաւը բեռներէն թե-
թեկցեր է, բայց բեռները քու վրագ ե-
կեր են. այնչափ բեռ ծով չեն թափեր,
որչափ հոգ քու սիրտդ։ Գիտնալով քու
բնաւորութիւնդ՝ պէտք է որ կապար-
ներդ փնտռեմ՝ սիրտդ գտնելու հա-
մար։ Թէ որ այսօր մեռնէիր ու փորդ
բանային, կարծեմ որ սիրտդ մարմնոյդ
մէջ չէին գտնար, այլ կապարին հետ
ծովուն տակը ընկղմած։ Ո՛վ Մերկե-
ռիոս, քու հիւանդութիւնդ իմինիս պէս
մարմնոյ ջերմ չէ, այլ հոգւոյ. անկողնի
մէջ չէ հիւանդութիւնդ, այլ նաւու
մէջ. ցամաքի վրայ չէ, այլ ծովու։ Բը-
ժիշկներուն սորվեցուցած դեղերը չեմ
իտար քեզի, այլ փիլիսոփաներուն խը-
րատը. քու կեանքդ կապարներուն հետ
ընկղմած է. դուն կապարները չունիս,
բայց կապարները գքեզ ունին։

Ըսին ինծի որ ըրած ֆրասիդ ճարը
չգտնալուդ համար՝ տրտմեր ես. չես
գիտեր որ ճար չեղած բանին ճարը համ
բերութիւնն է։ Ո՛վ Մերկեռիոս, հի-
մայ կ'իմանաս որ երբոր ունեցածդ նեն-
դաւոր ժայռերուն հաւտացիր, փա-
փաքդ ալիքներուն, ու ագահութիւնդ
հովերուն, յանձն առիր զանոնք կոր-